

E 35/6

A DEBRECZENI M. KIR. TUDOMÁNY
EGYETEM NÉPSZERŰ FOLYKÖLAI
TANFOLYAMAN TARTOTT ELŐADÁSOK

SAJTÓ ALÁ RENDEZI BERNOLÁK NÁNDOR

4. SZÁM.

DARKÓ JENŐ

AZ ŐSMAGYAR
HADISZERVEZET
ÉS TAKTIKA.

Ára 60 fillér.

DEBRECZEN
CSÁTHY FERENCZ
M. KIR. TUDOMÁNYEGYETEM
KÖNYVKERESKEDESE

TORONCZAI

AZ ÖSMAGYAR HADISZERVEZET ÉS TAKTIKA.

A DEBRECZENI M. KIR. TUDOMÁNYEGYETEM NÉPSZERŰ
FŐISKOLAI TANFOLYAMÁN 1915 OKTÓBER 20-ÁN ELŐADTA:

DARKÓ JENŐ.

KIADJA CSÁTHY FERENCZ MAGY. KIR. TUDOMÁNYEGYETEMI
KÖNYVKERESKEDÉS ÉS KÖNYVKIADÓVÁLLALAT, DEBRECZEN

1916.

E 85/6

A tiszta jövedelem 50%-a a háborúban megvakult katonákat illeti.

Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdája, Debreczen.

Az ősmagyar hadiszervezet és taktika.

Amidőn a mai sorsdöntő időben, mely minden figyelmünket az izgalom feszültségével fűzi a háborús események árjához, arra kérem Önöket, hogy tekintetüket néhány percig a múltra, a mi nemzeti múltunk egy pontjára irányítsák, ezt csakis azon meggyőződésben merem tenni, hogy az a tárgy, melyre b. figyelmüket bátor vagyok felhívni, nemzetiünknek a mai időben való legnagyobb büszkeségével, a magyar katonának ebben a háborúban barát és ellenség által egyaránt elismert kiváló vitézségével szoros kapcsolatban áll s e kiváló katonai képességek eredetének, természetének kutatásánál épen egyike a legfontosabb indító okoknak. Ha mi Árpád hadainak szervezetével és taktikájával akarunk foglalkozni ez órában, nem csupán a fiúi kegyelet adóját rójjuk le az ő féltve őrzött emlékükről, hanem egyúttal kutatjuk, keressük azokat a szálatokat, melyek a mai nagy háború magyar katonáit hozzákapsolják Árpád nyíllövő lovasaihoz s bizonyítják, hogy dacára a mi ezeréves történelmi fejlődésünknek s a hadászat ezen idő alatt tett óriási haladásának, azért mégis maradt bennünk valami őseink jellemvo-

násából s mi alapján véve a harc terén is magyarok maradtunk.

Minket harcias nemzetként ismer a történelem és joggal; első tényünk, mellyel beléptünk az európai népek sorába, egy nagy haditett volt, a honfoglalás nagyszerű műve, s mi első sorban őseink fölényes hadi taktikájának köszönhetjük, hogy ma ebben a hazában lakunk s ezt kell megvédelmeznünk ellenségeinkkel szemben. De a honfoglalás után sem pihenhetett a magyar kard; ezer év alatt hányszor állította a sors a magyar nemzetet a lét és nemlét nehéz problémája elé s hányszor kellett elődeinknek fegyvert ragadniok a haza területi épségéért s a magyarság jogainak tiszteletben tartásáért. Ha nem öröklődött volna elődeinkre az ősök harcias kiválósága, bizony ma aligha élne magyar ezen a földön, s aligha létezne a magyar állam. És ma, amidőn a hosszú béke és a csendes polgári munka korszaka után szinte azt hittük, hogy a harcot bátran tekinthetjük őseink privilégiumának, nekünk elég, ha a tollat és a kalapácsot jól tudjuk forgatni, s amidőn hirtelen mégis ránk szakadt a világtörténelem legnagyobb háborúja, meglepetve látjuk feltámadni szendergésükből a régi magyar harcias erényeket, feltámadni olyan erővel és dicsőséggel, amely biztosan kiállja a versenyt haditörténelmünk legfényesebb lapjaival is.

Azt hiszem tehát, hogy nem térek el a háborús előadások alkalmosságától, ha arra kérem t. hallgatóimat, hogy vizsgáljuk meg ezeknek a magyar lélekkel veleszületet harcias erényeknek a gyökerét és ősforrását.

De lehetséges-e egyáltalán a biztonság megnyug-

tató tudatával rekonstruálni a honfoglaló magyarok hadi szokásait? Lehetséges. Szerencsére bővében vagyunk a hiteles egykorú feljegyzéseknek, melyek részben honfoglaló őseinknek egyes haditetteire, részben egész taktikájuknak rendszeres feldolgozására vonatkoznak. Ezek között érték és jelentőség dolgában első helyen áll egy bizánci császárnak, VI. Leónak a munkája, ki tudományos hajlamainál fogva már kortársaitól a „Philosophus“ melléknevet nyerte s aki egy nagyszabású taktikai műben feldolgozta a bizánci hadsereg egész taktikáját s tanulságképen beleszötte az ellenséges idegen népek, köztük a magyarok taktikáját is. E munka hitelessége ellen emelkedtek ugyan egyes hangok, de a felhozott ellenérvek könnyűszerrel megcáfolhatók s már meg is cáfoltattak. Leó uralkodása ugyanis éppen abba az időbe esik, mikor a magyarok mai hazájukban megtelepednek, s ő nemcsak mint szomszédait ismerhette jól a magyarokat, hanem mint szövetségeseit is. Három évvel a honfoglalás előtt a magyarok szövetségesei voltak Leónak a bolgárok ellen s Leó éppen a magyarok segítségének köszönhette, hogy a bolgárokon fényes győzelmet aratott. De különben is az a pompás összhang, mely Leó és a tőle független egyéb források között a magyar taktikára nézve fennáll, a legjobb bizonyítéka az ő adatai hitelességének. A nyugati latin krónikák ugyanis híven visszatükrözik azt a mély benyomást, melyet a magyarok közvetlenül a honfoglalást követő időkben a maguk feltartóztatlan előnyomulásával és pusztító hadjárataival a mai Németország, Olaszország és Belgium lakosságára tettek, eléggé részletes leírását is adják a magyarok egyes csatáinak és

tipikus harcmodorának. Becses feljegyzéseink vannak még idevonatkozólag arab és perzsa útzóktól, akik a magyarokat még az őshazában, a Don tövénél és Etelközben is felkeresték s benyomásaikat írásba foglalták. Mindezek a tudósítások az ősmagyar taktika alapsajátosságaira nézve teljesen megegyezők s így egymást igazolják és kiegészítik. Ezen források alapján tehát igenis lehetséges őseink harci szokásait fővonásaiban biztosan megállapítani. Ha e források mozaikdarabjait összerakjuk, a következő képet nyerjük:

Az ősmagyar seregben nem voltak különböző fegyvernemek, mint a mai hadseregben; az egész sereg csupa lovasokból állott, de ezek a lovasok egyaránt ki voltak képezve a távoli és a közeli harcra s egyaránt el voltak látva mindkét harcmódnak megfelelő fegyverekkel. A távoli harc fegyvere a nyíl volt, egyszersmind a magyar lovasság főfegyvere, melynek használatában valóságos boszorkányos ügyességet tanúsítottak őseink. Szágúldó paripák hátáról tudtak nemcsak előre, hanem oldalt és hátrafelé is biztosan célozni és löni s gyakran lepték meg az őket üldöző ellenséget azáltal, hogy anélkül, hogy lovaikat megállították vagy visszafordították volna, a nyeregben való könnyed hátrahajlással nyílzáport zúdítottak az utánuk rohanó ellenségre. El lehet képzelni, hogy a lovaglás művészetében micsoda feltétlen biztosságra volt szükség, hogy a lovas a lovaglással nem is törődve, egész figyelmét a nyílvessző irányzására és kilövésére összpontosíthassa.

A közelharcnak két fegyvere is volt; egyik a kopja, vagy ha úgy tetszik, hajító-dárda; másik a kard. A kopja kb. 2 m. hosszú, könnyű farúd volt, végén vas-

hegygel ellátva, ebből 2—3-at is vitt magával a lovas, szíjjakkal vállára erősítve. A kopjára akkor került a sor, mikor nyílazás által oly közel jutottak az ellenség soraihoz, hogy már nem volt lehetséges a nyílazást hatásosan tovább folytatni. 8—10 lépésre az ellenségtől leeresztették íjjaikat s elővették kopjáikat, hogy az utolsó összecsapás előtt még jobban meggyöngítsék az ellenfelek ellentálló erejét. Az igazi kézi tusa aztán a kard által történt, mely görbe volt és egyélű, s nem egyenes, mint a nyugati népeké, azaz a gyors bevágásra volt alkalmas és nem a szúrásra.

Védő fegyverük csak egy volt a magyaroknak, a vért, mely bőrből készült s szorosan a felső testhez simult. Lovaiknak homlokát és szügyét is vértézték, még pedig az előkelőbbek vassal, a szegényebbek egyszerű nemezzel. Nem volt sisak, nem volt kéz- és láb-szárvédő, sem páncél, ezek t. i. a nehéz lovasság védőfegyverei, a magyar pedig könnyű lovas volt s mindazt mellőzte, ami a gyors és szabad mozgásban akadályozhatta volna.

Igy volt felfegyverezve Árpád seregének minden katonája. A sereg felállításában két fontos taktikai elv érvényesült és nyert mintaszerű megoldást. Az egyik az volt, hogy olyan arcvonalat kell az ellenségnek mutatni, mely a sereg alkotórészeinek rendjébe és a vezér szándékaiba semminemű bepillantást nem enged, sőt azt egyenesen kizárja. A másik elv volt, hogy a sereg minden része ott és úgy állíttassék fel, ahol és ami módon a csata várható folyamán alkalmazást fog nyerni, illetve ahonnan leggyorsabban lehet az alkalmazás helyére vezényelni. E kettős elv figyelembevételével a

magyar sereg homloka a csata előtt egy tömör és egyenletes arcvonalat mutatott, mely az egyes taktikai egységek végződésénél csak igen kis, messziről fel sem tűnő hézagokkal volt megszakítva.

A taktikai egységek az ezredek voltak, melyek kb. ezer lovast számláltak, de néha valamivel több, néha valamivel kevesebb volt bennük ezernél. Az ezer lovas szorosan zárt sorokban állott fel egymás mellett és mögött s inkább a sorok mélysége volt nagyobb, mint szélessége. Ez volt az első harcvonal, de e mögött volt még egy második, sőt néha még egy harmadik is. A II. és III. vonal felállítása már teljesen a terep minőségéhez alkalmazkodott s lehetőleg úgy volt felállítva, hogy az ellenség semmit se lásson belőlük. Erdők, dombok, bozótok mögé rejtették el a hátsó csapatrészeket, szabálytalanul, egészen a terep által megszabott helyzetet tartva szem előtt s részben mint tartalékokat alkalmazták az első harcvonal támogatására, részben mint leseket, melyek egészen váratlanul törtek rejtekhelyeikből a törbeccsált ellenségre.

Az első csatarend tömör és zárt vonala is csak a harc megkezdéséig állott fenn. Mihelyt a vezér megadta a jelt a küzdelem megnyitására, gyors felfejlődéssel kiváltak a zárt vonal mögül az ékek, azaz minden ezred hirtelen ék-alakú csatarendbe ment át. Az ék-alakú rend kiválóan alkalmas támadásra; lehetővé teszi, hogy az összes fegyverek ugyanegy pontra irányítsanak s azon az egy ponton minden ellenállást megtörjenek. Fődolog azonban, hogy a parancsnok mindig az ék csúcsán lovagoljon, ami így is történt a magyaroknál. A csata bevezetése rendszerint az ellenséges front

előtti manőverezéssel történt. Az ékek egymást felváltva elvágattak az ellenség arcvonala előtt, melynek mindig ugyanazon, lehetőleg a leggyengébbnek felismert részére szórták nyílaikat, s néha helycserével tértek vissza a helyükre. Egyidejűleg egyik-másik ezred megpróbált az ellenség szárnyai, illetve háta ellen is operálni. Ennek a manővernek az volt a célja, hogy az ellenség sorait résütéssel megbontsa s minden támadó akcióra képtelenné tegye. Néha sikerült is már az első megrohanásra célt érni; különösen olyankor, amikor a vigyázatlan ellenségen rajtaiúthettek. A nehézkes nyugateurópai seregekkel szemben érvényesült gyakran a magyarok villámgyors, meglepetésszerű taktikája. A 899-iki brentai csatánál étkezés közben ütnek rajta az ellenséges táboron s némely harcosnak — amint a krónikás megjegyzi — nyelés közben a torkában szúrják keresztül az ételt. A 921-iki olasz hadjáratnál oly váratlan gyorsasággal támadnak, hogy az ellenségnek még arra sem marad ideje, hogy fegyvereit felöltse.

Ha azonban az első támadás nem sikerült s az ellenség elég óvatos és erős volt arra, hogy azt elhárítsa, akkor cselhez folyamodtak. Az első vonalban levők színleg megszaladtak, mintha meg lennének verve, az ellenség természetesen utánarohant a szaladóknak, nem is gyanítva a cselt. Visszavonulás közben a magyarok — amint tudjuk — képesek voltak hátrafelé nyilazással az ellenséget maguktól kellő távolban tartani. Egyszerre csak előjönnek rejtekhelyeikből a lesbe kiküldött csapatok s oldalba és hátba támadják az üldözőket. Ekkor aztán visszafordulnak az üldözöttek is, hogy teljesen megsemmisítsék a kelepcébe került el-

lenséget. Liudprand cremonai püspök tudósítása szerint ezzel a csselfogással döntötték el a 910. augsburgi csatát a magyarok a saját javukra.

Leó császár is megjegyzi a magyarokról, hogy szerfelett ki tudják használni a nekik kedvező alkalmakat s nem annyira kézi tusával és hadaik erejével iparkodnak az ellenségén győzelmet venni, hanem inkább csellel, meglepéssel s a hadviseléshez szükséges eszközök megszerzésében való korlátozással. Mindjárt hozzátehetjük, hogy nemcsak ki tudták használni a kedvező alkalmat, hanem, ha szükség volt, ezt meg is tudták teremteni. A 899-iki olaszországi hadjáratnál Berengár királynak túlerőben levő seregével úgy végeztek a magyarok, hogy eleinte húzták-halasztották a döntő mérkőzést s színleg visszavonultak az Addától egészen a Brentáig, hogy így kifárasszák a gyorsan utánuk nyomuló ellenséget s közben béketárgyalásokat is kezdtek Berengárral, hogy elbizakodottá tegyék őt és seregét. Közvetlen a béketárgyalások utáni estén, mikor az ellenség éppen vacsoránál ült s egyáltalán nem gondolt arra, hogy táborát megerősítse és magát előőrsökkel biztosítsa, a magyarok észrevétlenül átkeltek a folyón s egyszerre három oldalról rohanták meg a mitsem sejtő ellenséget s természetesen szétszórták az egész sereget.

Az ősmagyar taktika tehát nem a nyers erőre volt alapítva, amint ezt esetleg sokan gondolhatnák s talán gondolják is, hanem az ügyes számításon felépülő haditervre. A saját erőnek lehető kímélésével minél nagyobb károkat okozni az ellenségnek, ez volt az alapelv. Ezért mindig az ellenség legérzékenyebb oldalát

keresték, vagy az ellenségre nézve legkedvezőtlenebb körülmények közt igyekeztek felvenni a harcot. Döntő ütközetbe csak akkor bocsátkoztak, ha a bevezető harcokban a győzelemhez szükséges előnyöket és feltételeket biztosították maguknak.

Ilyen taktikával csak olyan sereg dolgozhatik eredményesen, mely gyorsan tud mozogni, alkatrészeiben önállóan is tud operálni s emellett mégis minden részletében egyetlen legfelsőbb akarat, a vezér haditerve szerint igazodik. A gyors mozgást biztosította a ló és a magyaroknak a lovaglásban való kiváló ügyességük, az önálló működésre való képességet az alparancsnokoknak jó példával való előljárása és az összes katonának a harc minden ágában való alapos kiképzése, végül a haditerv pontos keresztülvitelét az egész sereget átfogó szigorú fegyelem és a vezérnek való feltétlen engedelmesség. Különösen büszkék lehetünk arra, amit Leó a magyar seregben uralkodó fegyelemről mond. Elmondja, hogy szemben a nyugati népekkel, a frankokkal és longobárdokkal, akik túlságosan fegyelmezetlenek, s csak bizonyos kikötésekkel vesznek részt a harcban, a magyar sereg teljesen vezéreinek hatalmában áll, akik nem szeretettel, hanem félelemkeltéssel tartják féken a rendetlenkedőket s a fegyelem ellen vétőket szigorú és súlyos büntetéseknek vetik alá.

Semmi sem volna azonban tévesebb álláspont, mint azt gondolni, hogy ezt a pompás haditaktikát, melynek mesterfogásain első tekintetre megérzik évszázadok gyakorlatának csiszoló és fejlesztő munkája, a mi őseink találták volna fel. Ha a történelem fonalát követve haladunk visszafelé, úgy találjuk, hogy lényegé-

ben ugyanezzel a taktikával csalták mindig beljebb úttalan pusztáiknak mélyébe a szkithák Dárius perzsa seregét már a Kr. e. VI. században, hogy aztán a fáradtságtól, éhségtől és szomjúságtól kimerült sereget könnyűszerrel visszavethessék, illetve felkoncolhassák; ezzel a taktikával semmisítették meg a párhosok Crassus és Antonius légióit s töltötték el több mint száz éven keresztül rettegéssel a világbíró Róma lakosait; ezen taktikájuknál fogva lettek a hunok Attila alatt Európa rémeivé; ezzel a taktikával igázzák le a türkök vagy ó-törökök a K. u. VI. században az Indiától egészen a Don folyóig lakó nomád törzseket s alapítanak egy nagy, bár nem tartós életű birodalmat; ezzel a taktikával élnek a tőlük elszakadó s Pannóniában letelepülő avarok is.

Ezek mellett a nagy hatalomra szert tett és jobban ismert népek mellett egész sorát ismerjük a kisebb népeknek, melyekre vonatkozó tudósításokból töredékes vonásokban ugyanezen taktika használata derül ki. Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy mindazok a nomáderedetű népek, melyek időben a K. e. VI. századtól kezdve egészen a magyarok felléptéig, térben keletről nyugatra a kínai birodalom határától egészen a Dnyeperig, délről északra a Fekete-tenger, Kaukázus, Káspi-tenger, az iráni fensík és India határától kb. az 55. szélességi fokig terjedő területen laktak, illetve innen eredtek. Ez óriási terület földrajzi központja a türáni síkság, Elő-Ázsia e hatalmas kiterjedésű pusztája, melyet az Aral-tóba ömlő két nagy folyó, az Oxus és Jaxartes szelnek keresztül s melynek a végtelenbe nyúló síkjait csak helyenkint szakítja meg egy-egy oázis.

Innen a turáni síkról indulnak ki e taktika leghatalmasabb képviselői, a szkithák, párthusok, türkök és avarok, amelyet ép ezért joggal nevezhetünk turáni taktikának. A pusztai nomád lovas-nép sajtószerű életviszonyai tükröződnek vissza e taktikában. Az éghajlat és a megélhetési viszonyok mostohaasága arra kényszerítették e népeket, hogy lakóhelyeiket a szükséghez képest gyorsan változtassák, s így lett e népeknek fontos életfenntartási eszköze a gyorslábú ló. A turáni ember és a ló szinte elválaszthatatlanok voltak egymástól. A hunokról pl. egy megbízható kortanú előadásából tudjuk, hogy ők lóháton érkeztek, aludtak s lóháton kötöttek üzleteket. A magyarokról is mondja Leó, hogy nem bírják ki sokáig azt, hogy gyalog járjanak és a saját lábukon álljanak. És a pusztát a maga beláthatatlan síkságaival kitűnő alkalmat nyújtott nekik arra, hogy magukat a lovaglás minden fortélyában kiképezhessék. A létért való küzdelmet ezek a népek nemcsak a nehéz megélhetési viszonyokkal szemben folytatták, hanem egymás ellen is. Egy jobb legelőért, egy halban gazdagabb folyam bírásáért heves harcok folytak az egyes törzsek között. A harc folytatása köztük tehát egyet jelentett a mindennapi kenyérrel s így érthető, hogy legjobb energiájukat ezek a törzsek a harcba, egymásnak harc útján való legyőzésébe fektették bele. Mily helyt a gyermek annyira felcseperedett, hogy meg tudta ülni a lovat s feszíteni tudta az íjat, már kezdetét vette a harci kiképzés. A felnőtt férfiúnak pedig legjobb iskolája volt magának a harcnak szinte szakadatlan gyakorlata. Ilyen kiképzés és gyakorlat mellett természetesen könnyű megérteni, hogy a turániak a maguk tak-

tikáját a tökéletesség magas fokára tudták fejleszteni. Ők valóságos kulturát csináltak a hadakozásból; ennek előbbrevitelére szentelték erejük és idejük legjavát s ez talán az egyetlen pont, amelyben ők az egyetemes emberiség kulturájának gyarapításához hozzájárultak.

A turáni taktika tehát a turáni eredetű népek önálló alkotása; élesen megkülönböztethető a velük érintkező, hódító népek taktikájától, milyenek a perzsák, görögök, rómaiak, bizánciak, arabok, frankok, longobárdok és szlávok. Semmi sem mutatja jobban e taktika kiválóságát, mint az a körülmény, hogy mihelyt harcba keverednek ezek a nemzetek a turániakkal, azonnal elismerik az ő taktikájuknak fölényes, mintaszerű voltát s igyekeznek őket e téren utánozni. Érdekes megfigyelni, hogy miként alakul át a római császárkorban a sisakos, pajzsos és páncélos nehéz lovasság mind jobban és jobban a párthusok, alánok és hunok könnyű íjászlovasságának mintájára, s mint vonja le ebből egy bizánci császár, a perzsaverő Herakleios a VII. sz. elején azt a következtetést, hogy a bizánci hadseregben is a lovasságot kell a főfegyvernemmé tenni, s ezt a lovasságot teljesen és fenntartás nélkül a turáni taktika akkori legkiválóbb képviselőinek, a türköknek és avaroknak a példája szerint kell szervezni és begyakorolni. Természetesen ez a kísérlet csak részben sikerülhetett; azt a mesteri tökéletességet a lovaglásban és a lóhátról való nyílzásban, mely a turániak sajátja volt, sem a bizánciak, sem más nép nem tudta elérni, mely nem töltötte úgyszólván egész életét a harcnak gyakorlatában. Ezen ügyességek nélkül pedig a turáni taktika nem volt sikerrel keresztülvihető. Ezért

van az, hogy már Bölcs Leó császár, aki azt a ránk nézve is annyira fontos taktikát írta, a IX. sz. végén kénytelen számolni azokkal a legyőzhetetlen nehézségekkel, melyek a turáni taktika átültetése elé gördülnek s olyan útasításokat ad a bizánci lovasság felfegyverezésére és taktikájára nézve, amelyek erős visszaesést jelentenek a régi nehéz római lovasság felé. Hangsúlyozza, hogy a nyílazásban az ő lovassága silány eredményeket ért el, csakis a közelharcokban tud érvényesülni s épen ezért szaporítja a közeli harc fegyvereinek, különösen a védőfegyvereknek számát, sisakkal, páncéllal, kéz- és lábszárvédővel látva el lovasságát.

A honfoglaló magyarok taktikája is hatással volt a velük érintkező nyugati népfajokéra. A magyarok a honfoglalás után sűrűn lepték meg portyázásaikkal a nyugati államok területét s közben erős csapásokat mértek ez országok hadseregeire. És ezek a népek kezdetben tehetetlenül állottak a magyarok újszerű taktikájával szemben. Csak miután a saját kárukon megismerték és eltanulták ennek a taktikának a fortélyait s ezeket a gyakorlatban is alkalmazták, voltak képesek egy jó félszázad múlva döntő diadalt aratni a magyarok felett. Ezt a győzelmet Ottó császár aratta 955-ben a Lech vize mellett. Főkép annak köszönhetette sikerét, hogy több szakaszba állította és célszerűbben tagolta seregét, azonkívül nagyobb fegyelmet vitt be a csatarendbe s igyekezett minden eszközzel zavarni a magyar sereg élelmezését és mozgását. Mind olyan elvek, melyeket az akkori németek a magyaroktól tanultak el.

Az ősmagyar taktika azonban a mai hazában való letelepedés után lassankint hanyatlásnak indult. Ennek két oka volt: egyik, hogy megszűnt a nomád-élet s ezzel együtt a lehetősége annak, hogy magukat a kizárólagosság akkori mértékével szentelhessék a harc gyakorlatának; a másik az idegenek beözönlése, akiknek kedvéért a magyaroknak is meg kellett barátkozni az idegen taktikával. De teljesen azért nem szűnt meg soha. Bár átalakított formában és a hadi technikai eszközök fejlődéséhez alkalmazkodva tovább él egyes vonásaiban. Legtisztábban olyankor érvényesül, amikor a magyarság speciális küzdelmeiről van szó, mint pl. a Rákóczi-felkelésben. Rákóczi serege is túlnyomólag lovasságból állott s inkább a guerilla harcban, az ellenség nyugtalanításában s összeköttetéseinek zavarásában, egyszóval mozgékonyásával tűnt ki s ezzel a taktikával évekig előnyben volt a túlerős ellenséggel szemben. Természetesen még nagyobb sikereket is arathatott volna, ha a vezetés olyan erélyes s a fegyverem olyan szigorú lesz, mint pl. Árpád seregében.

Most felmerül a kérdés, hogy mi az, ami még ma is él az ősmagyar taktikából? Melyek azok a vonások, amelyek a mai háború magyar katonájának lelkében az ősök harci szokásaira emlékeztetnek? Erre a kérdésre nem könnyű felelni, mert ezer év alatt új, a régieknél sokkal tökéletesebb fegyvereket találtak ki, melyek használata átalakította s szövevényesebbé tette a régi taktika rendszerét is. A nyíl helyébe a lövőfegyverek egész sorozata lépett, a revolvertől kezdve fel egészen a 42 cm.-es mozsarakig, a kopja helyét a kézi-gránát foglalta el, a kard ugyan megmaradt kardnak, de gyakrabban helyettesíti a szurony.

De a fegyverek eme nagy különbsége dacára sok hasonlóságot találunk a taktikai alapelvek tekintetében az ősmagyar és a mai harcmód között. Az *ellenséges front áttörése* lényegileg a mai háborúban is úgy történik, mint őseinknél, akik több ezer lovasnak a nyílat irányították az ellenséges frontnak egy keskeny részére, hogy ezen a ponton minden ellenállást megtörve, megingassák és visszavonulásra kényszerítsék az egész ellenséges harcvonalat. A híres gorlicei áttörés sikerének is az az alapja, hogy a szövetséges seregek az orosz frontnak egy keskeny része ellen az ágyúknak óriási tömegét vonultatták fel s ezekből a lövegeknek valóságos záporosójét zúdították ugyanarra az egy pontra, amellyel szemben tiszta lehetlenség volt az ellenállás. Ez a módszer többször ismételtetett meg a háború folyamán a mi részünkről, s többször próbálták azt velünk szemben alkalmazni ellenségeink is.

A *terepkihasználás* elve, mely szintén fontos eleme volt az ősmagyar taktikának, teljes mértékben érvényre jut, sőt még tökéletesebb alkalmazást nyert a modern hadviselésben. Míg a magyarok csak tartalékjaikat és leseiket rejtették el az ellenség szeme elől, addig manapság a cél az, hogy az ellenség lehetőleg semmit se lásson a saját seregünk felállításából és mozdulataiból s e cél elérésére nem csupán kihasználják a meglévő területi akadályokat, hanem ilyeneket mesterséges úton csinálnak is.

A terepkihasználás mellett egy másik fontos elve volt az ősmagyar taktikának: az *időkihasználás* a csapatok gyors mozgása által, melyet a gyorslábú ló és a tökéletesség vitt lovaglásbeli ügyesség segítettek elő.

A modern technika vívmányai azonban a lónál is sokkal gyorsabb közlekedési eszközöket bocsátanak a hadseregek rendelkezésére, a gőzmozdonyt és autóbilit. Ezek a technikai eszközök nemcsak a gyors felvonulást biztosítják, hanem a már harcban álló csapatok eltolásával, egyik frontról a másikra való dobásával lehetővé teszik az erőknek váratlan, meglepetésszerű alkalmazását s így döntőleg szólnak bele magának a küzdelemnek a lefolyásába is. A mai háborúban különösen a mi nagy szövetségeseink, a németek produkáltak bámulatraméltó dolgokat e téren. A lodzi csatát nem hiába nevezték el ellenségeink vasuti győzelemnek, mert anélkül a sűrű vasúthálózat nélkül, mely Posen és Szi-lézia határán van, nem lett volna lehetséges, hogy Hindenburg oly meglepő gyorsasággal eltolja északra, Thorn felé a Bresslau irányában visszavonuló seregét s Thornból kiindulva oldalba támadja a mitsem sejtő oroszokat, akik azt hitték, hogy Hindenburgot maguk előtt kergetik. A lodzi csata előzményei még egy másik jellemző vonását is eszünkbe juttatják az ősmagyar taktikának. A szövetséges seregek visszavonulása a Visztula-menti várak alól csak színleges volt s arra irányult, hogy az oroszokat kelet felé csalja. Ebből a célból a szövetségesek visszavonulásuk közben elpusztították, illetve megrongálták a közlekedési eszközöket, utakat, hidakat és vasútakat, hogy az üldözőket mozgásukban akadályozzák, másfelől gondoskodtak arról, hogy a nehézkesen mozgó orosz tömeget meglepetésszerűleg oldalba támadják. Ez lényegében ugyanaz a taktika, mellyel a magyarok az augsburgi csatát megnyerték 910-ben. A különbség csak az, hogy míg a

régi magyarok előre lesbe állított csapatokkal hajtották végre az oldaltámadást, addig Hindenburgnak a kitűnő vasuti hálózat lehetővé tette, hogy azt ugyanazon erőkkel hajtsa végre, amelyek színleges visszavonulása az oroszok üldözését provokálta.

Nagy stílusban, nagy tömegekkel s hasonlíthatatlanul tökéletesebb fegyverekkel és közlekedési eszközökkel a modern hadviselés sok olyan taktikai alapelvet valósít meg, amelyet már az ősmagyarok ismertek s kicsiben és primitív eszközökkel végre is hajtottak. Nagyobb dícséretet — azt hiszem — nem lehet mondani az ősmagyar taktika kiválóságáról, mint ami ez egyszerű tény megállapításában rejlik. Már sokkal nehezebb annak a megállapítása, hogy mi az az ősmagyar, illetve turáni taktikából, ami közvetlenül került bele a modern taktikába, mi az; ami más népeknek, akik e turániak tanítványai voltak, a közvetítésével s végül mi az, amire önállóan, a turániaktól függetlenül jutottak rá a modern népek. Ezek ma még meglehetősen nyílt kérdések, melyekre a feleletet remélhetőleg nemsokára a jövő tudományos kutatásai fogják megadni.

Egy dolog azonban egészen bizonyos s ez az, hogy azok az észszerű taktikai alapelvek, melyeknek továbbélésére s mind szélesebb körben való elterjedésére a régi turáni népektől kezdve egészen a mai háborúig rámutattunk, a történelem folyamán korábban és tisztábban jelentkeznek a turániaknál, mint a többi népeknél. A kezdeményezés szerepét ezen a téren tehát nem lehet elvitatni a turániaktól.

A modern taktikának az ősmagyarral való egyező

sajátságai azonban ma már nem tekinthetők speciálisan magyar vonásoknak. Beleolvadtak egy nagy taktikai rendszerbe, melyet egyaránt követünk mi és szövetségeseink, nemkülönben ellenségeink is. Minden nép, mely részese a modern kulturának, követője egyúttal ennek a közös modern taktikának is. Az alapelvekben sincs különbség, legfeljebb az eszközök tökéletességének és a végrehajtás ügyességének a fokában. Eredete is többfelé ágazik el ennek a modern taktikának, nem csupán a mi őseinkhez.

Mégis úgy tetszik nekem, van egy fénysugár a mai magyar katona lelkében, mely közvetlenül a honszerző ősoktól jön, oly tisztán és szeplőtlenül, mint a napsugár a napból. Emlékezhetünk, hogy micsoda örömujjongással és mámoros lelkesedéssel fogadta a múlt év júliusának a végén a háború első jelét, a szerbekkel való diplomáciai szakítás hírét az egész magyar nemzet. A lelkesedésnek ez a foka meglepte nem csupán ellenségeinket, hanem még szövetségeseinket is. De épen az ő meglepődésük bizonyítja, hogy a magyarság lelkesedése nagyobb fokú volt annál, mint ami az akkori helyzetből megmagyarázható lett volna. Ebben a lelkesedésben több volt annál, mint amit a szerbekkel való leszámolás és a nyomasztó gazdasági helyzetből való szabadulás reménysége válthatott volna ki a lelkekből. Ennek a kitörő örömnak változatos hangskálájában mintha ott hallottuk volna rezegni az ősmagyar harci-kürtnek ezeréves történelmünkön átzúgó harsonáját, amely azt mondta: itt a pillanat, amikor csatára száll a magyar!

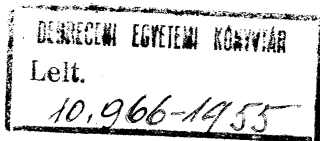
A harcnak, a nemzeti ügyért folytatandó igazsá-

gos és lovagias harcnak a szeretete csendült ki ebből a háború elején nyilvánuló lelkesedésből. Az az érzés, hogy íme megnyílt a magyar előtt az a pálya, amelyen igazán otthon érzi magát, s amelyen nagy tetteket van hívatva végrehajtani.

S hogy ez az érzés nem volt csalfa, arra bőséges bizonyságokat nyújtanak azok a kiváló katonai teljesítmények, melyeket a magyar csapatok mutattak be e háború folyamán. A magyar katona kiválóságát nem a nemzeti elfogultság mondatja velünk; elismerték ezt egészen tárgyilagos tényezők, a mi hadvezetőségünk, szövetségeseink és ellenségeink is. Szabad nekünk ezzel, mint történeti ténnyel, mint általánosan elismert igazsággal számolni és büszkélkedni. Mindjárt a bizonyítás ellenpróbáját is elvégezhetjük; csak tekintsünk arra a hatásra, melyet katonáink hősiessége a magyarság politikai súlyának és tekintélyének emelésére gyakorolt a monarchia határain belül és kívül egyaránt. Akkor nyugodtan megállapíthatjuk, hogy az utolsó negyven esztendő békés munkája nem lendített többet a mi nemzeti ügyünkön, mint az a véres munka, melyet katonáink ennek a háborúnak 15 hónapja alatt végeztek.

A harcnak a szeretete és a harcratermettség érzése az a drága örökség, melyet a magyar katona senki mástól, csakis az ősektől kapott ajándékba. Drága örökség ez, mert ez képezi a mi nemzeti életünk és előhaladásunk egyik legfőbb támaszát. Amidőn a mai nehéz időkben érezzük, hogy ebből az örökségből élünk s ennek köszönhetjük, hogy a felszínen maradtunk, egyúttal éreznünk kell azt a hálát is, mellyel Árpádnak és

vitéz hadainak, a harc nagy mestereinek tartozunk, akik nem csupán hazát adtak nekünk, hanem örökül hagytak a mi katonáinkra olyan erényeket és képességeket is, amelyek hathatósan segítik őket a haza védelmének dicsőséges munkájában.

CSÁTHY FERENCZ

KÖNYVKIADÓVÁLLALATÁBAN ÉS

M. KIR. TUD. EGYETEMI KÖNYVKERESKEDÉSÉBEN

DEBRECEN

(ALAPITTATOTT AZ 1865-IK ÉVBEN)

megjelent és minden hazai könyvkereskedésben kaphatók a következő kiváló irodalmi és egyéb szakművek:

Korona

Dr. Bacsó Jenő, A jogvédelem előfeltételei a polgári perben	8.—
Dr. Boldisár Kálmán, Bocskay hadinépe	1.—
Calamus, Nem szabad, szindarab	— .60
Czeizing Lajos, Havi utmutató az okszerű méhészetben	3.—
Dicsőfi József, Templomi gondolatok	4.—
— Evangéliumi elmélkedések	6.—
— Bocskay István hatalma és dicsősége	— .60
— Sulamith	— .50
— Az ezredik ó-év és az ezeregyedik tavasz	— .40
— Kik vagyunk mi ?	— .30
— Egyedül hit által	— .24
— Testvéretek vagyok	— .20
— Tékozló	— .20
— A templomi vagy gyülekezeti istentisztelet becse	— .20
— Gondolatok az új század legelső bűnbánati napjaiban	— .20
Drumár János, Zenetörténet I. kötete: az ó- és középkor	4.—
II. kötete: az újkor	6.—
— Ugyanaz egybekötve, diszkötésben	14.—
— A Debreceni Zenede története 1862—1912.	4.—
Dóczy József, Népdalversek	3.—
Dr. Écsedi István, A Hortobágy pusztája és élete, illusztrációval és térképpel	3.—
Erdei Károly, Gyalog Párisba és vissza	2.—
— Gyalog a vén Európán keresztül	2.—
Erdős Károly, Bullinger Henrik	— .40
— Bizonyágtétel	— .40
— A Kálvini reformáció	— .40
— Emlékezés	— .30
Erdős Károly, Isten elevevégzéséről	1.—
— Az anglikán egyház	1.—
— Zwingli 67 tétele	— .30
— Az angol puritánizmus	2.—
— Ein bisher noch ungedruckter Brief Zwingli's	— .40
— De Beno Temperantiae	1.—
Fejes István, Egy szép asszony	1.20
Fülöp Béla, A nemzetiségi kérdés megoldásának alapelvei	— .60

Gábor József, Szüretelési utmutató	— .80
Gyökössy Endre, Honvéd, új versek	1.50
Dr. Haendel Vilmos, Mese a boldogságról	4.—
Jánosi Zoltán, Politika és vallás	— .40
— Az áruló Judás	— .20
— Effata	— .20
Dr. Kerényi Ede, Magyarország történetének időrendi átnézete	— .72
— A világtörténelem átnézete	2.—
Dr. Kertész István, Debrecen és az állattenyésztés	1.—
Köz Vitéz, Egy naplóból kitépett levelek	2.—
László Béla, Magánvagon a kereskedő könyvvezetőségében	— .60
Dr. Lencz Géza, A megigazulás tanának fejlődése	2.30
— A szabadság napján, egyházi beszéd március 15-re	— .10
— Krisztus feltámadása	— .10
— Ritschlianizmus és orthodoxia	— .30
Dr. Matolcsy László, Iskolai alkalmi beszédek	2.—
Mattyasovszky Andor, A világegyetemről	2.—
— A hold keletkezéséről	— .50
Mihályi Imre, Francia zászló alatt	4.—
Nagy József, Debrecen érmei	— .60
— A Debreceni Városi Dalegylet félszázados fennállásának megünneplése	1.—
P. Nagy Zoltán, Zeneelmélet, I. rész, 2. kiadás	1.80
— Zeneelmélet, II. rész	1.40
— Összhangzattan, I. rész	1.80
— „ II. rész	2.—
Oláh Gábor, Szegény magyarok, regény, 2 kötet	8.—
Pálffy József, Bandi, napló-regény	2.50
Dr. Rácz Lajos, Kereskedelmi szociálpolitika	5.—
Révész—Csongor, Váltóismeret, az új váltótörvény alapján	— .60
Simon István, Én meg a lú . . II. kiadás	2.50
— Tapasztalatok a lú vígínél, II. kiadás	2.50
— A lú meg én	2.50
— Bugyi Sándor a koplalóban	2.50
Stiller—Erich—Rácz, Miért vagyok evangyéliomi protestáns keresztyén	— .32
Tankó Béla, Kant, vallásfilozófiája	— .80
Dr. Tóth Lajos, Magyar magánjog I. füzet	5.—
— Magyar magánjog II. füzet	5.—
— Vélemény a magyar általános polg. törvénykönyv tervezetéhez	4.—
— Növedékjog	5.—
Dr. K. Tóth Mihály, Nagyhortobágy, térképpel	1.50
Dr. Varga Lajos, Választójogi tanulmány	1.50
Varju János, A magyar szellemi művelődés történelme	6.—
Veress István, Élemények és tanulmányok Svájcban	2.50

